

Algunes dades sobre col·locacions lèxiques en discursos especialitzats en llengua catalana

M. ÀNGELS MARTÍNEZ SALOM
Universitat Pompeu Fabra
mamsalom@alumni.upf.edu

M. Àngels Martínez Salom és llicenciada en Filologia Catalana i en Filologia Hispànica, i postgraduada per la Universitat Pompeu Fabra, per la Universitat Oberta de Catalunya, per la Universitat de Lleida i per la Universitat de les Illes Balears. S'ha dedicat principalment a la docència de la llengua catalana, a la revisió i la redacció de textos, i a la lexicografia. La seva tasca com a investigadora se centra en la lexicologia i la fraseologia.

Resum

Aquest article presenta una breu aproximació a l'estudi teòric i empíric de les col·locacions lèxiques en textos especialitzats en llengua catalana. Després de resumir les principals nocions teòriques en què es fonamenta la recerca, s'hi proposa una breu experimentació amb corpus, centrada en les combinacions amb l'estructura verb-nom. Les dades obtingudes s'aprofiten per apuntar algunes reflexions entorn de les col·locacions d'aquest tipus presents en discursos especialitzats.

PARAULES CLAU: col·locacions lèxiques; fraseologia especialitzada; corpus; llengua catalana

Abstract

Some Data on Lexical Collocations in Specialised Discourses in Catalan

This paper presents a brief theoretical and empirical study of lexical collocations in specialised texts in Catalan. After summarising the main theoretical notions that underpin the research, brief experimentation with a corpus is proposed focussing on the combinations in the verb-name structure. The data obtained are used to put forward ideas concerning collocations of this type to be found in specialised discourses.

KEYWORDS: lexical collocations; specialised phraseology; corpus; Catalan

TERMINÀLIA 10 (2014): 17-26 · DOI: 10.2436/20.2503.01.67
Data de recepció: 29/10/2013. Data d'acceptació: 7/12/2013
ISSN: 2013-6692 (impresa); 2013-6706 (electrònica) · <http://terminalia.iec.cat>

En les darreres dècades l'estudi de les anomenades col·locacions lèxiques¹ ha suscitat un gran interès. D'aquesta manera, avui trobem publicada una amplíssima bibliografia sobre el tema, que l'aborda des d'una perspectiva tant teòrica com aplicada, amb vista a l'explotació del concepte en camps com ara la traducció, la lexicografia o l'ensenyament de llengües. Tanmateix, en el cas concret de la llengua catalana, les referències enfocades cap a l'anàlisi d'aquestes seqüències són bastant més escasses que les disponibles per a altres idiomes, i encara més les que s'ocupen específicament d'aquestes combinacions en discursos especialitzats.

Aquest article, que s'emmarca en una recerca més àmplia sobre les col·locacions, vol ser una modesta aportació en aquest sentit. Així, fem servir aquest breu treball per presentar una aproximació inicial a l'anàlisi de les col·locacions lèxiques en català, centrant-nos en el discurs especialitzat. Més en concret, en aquestes pàgines ens proposem constatar l'aplicabilitat del concepte de col·locació per a la descripció d'aquest tipus de discurs. Després de resumir certs conceptes bàsics en què es fonamenta la recerca, presentem una breu exploració empírica basada en l'explotació de corpus, amb què pretenem obtenir algunes primeres dades sobre la presència de col·locacions —tant especialitzades com generals— en textos especialitzats en llengua catalana.

1 Les col·locacions lèxiques: definició

El terme col·locació l'han fet servir autors que, depenent de la perspectiva teòrica adoptada, hi han assignat també definicions prou diferenciades, en què s'han prioritzat uns aspectes o uns altres —des dels enfocaments quantitius i estadístics vinculats a la lingüística de corpus i a autors com Sinclair (1966, 1991) fins a corrents que tenen en compte tant l'estructura com la semàntica de les seqüències lèxiques col·locacionals, amb figures com Hausmann (1979, 1998) o Mel'čuk (1982, 1998, 2006). Per això, a l'hora de començar la recerca cal explicitar què entenem per col·locació.

Amb el terme col·locació, ens referim a aquelles seqüències lèxiques formades per almenys dos mots entre els quals s'estableix un vincle estable, el qual ve determinat per la jerarquia semàntica que imposa un d'aquests mots —la base—, que selecciona lèxicament els altres elements lingüístics —el col·locatiu— amb què es combina d'una manera restrictiva. A això, cal afegir-hi que la base de la col·locació es caracteritza perquè és el nucli semànticament autònom d'una seqüència que no té una referencialitat semàntica unitària, sinó que el seu significat és format composicionalment a partir dels diversos constituents lèxics.

A partir d'aquesta definició, es pot extreure una llista inicial de sis característiques primàries de la col·locació, tal com aquí l'entenem:

a) Polilèxicalitat. Una característica formal bàsica de la col·locació amb què tots els autors coincidei-

xen és que es tracta d'una seqüència lèxica formada per almenys dues unitats lèxiques —pertanyents a les categories gramaticals de verb, nom, adjectiu, adverb, o bé locucions. Convé fer notar que aquestes unitats no necessàriament s'han de presentar contigües en el discurs, sinó que hi pot haver una certa distància col·locacional que les separi (Sinclair, 1991).

b) Estabilitat. Les col·locacions no són combinacions totalment lliures de mots, sinó que es detecta una certa estabilitat en la manera com els mots concrets que les formen, i no uns altres, es combinen per formar aquesta seqüència lèxica. Alguns autors (com ara Sinclair, 1991) mesuren aquesta estabilitat a partir de la freqüència estadística amb què es combinen els mots: com més s'utilitzen juntes dues unitats en un corpus, més probable és que existeixi un vincle estable, de caràcter col·locacional, que les faci concórrer en la parla. A parer nostre, és cert que l'estabilitat col·locacional es relaciona amb l'ús repetit i freqüent en la llengua, però també ho és que no qualsevol seqüència amb una alta freqüència és una col·locació; consegüentment, l'aplicació de tècniques quantitatives, basades exclusivament en l'anàlisi de la freqüència d'ús, pot conduir a conclusions errònies (Martínez Salom, 2012). Ens sembla més interessant associar aquesta estabilitat al fet que les col·locacions són combinacions lèxiques que els parlants consideren preferents enfront d'altres seqüències lingüístiques igualment gramaticals (entre d'altres: Almela, 2002; Alonso, 1994-1995, 2002, 2004; Corpas, 1996, 2001a-b; Ginebra, 2003). En qualsevol cas, el grau d'estabilitat de les col·locacions, alhora que és un dels trets més característics d'aquestes seqüències enfront d'altres combinacions lèxiques, és també un dels més problemàtics a l'hora de definir i delimitar.

c) Estructura semàntica jeràrquica. En les col·locacions es distingeix un mot —anomenat base— que fa de nucli semàntic i que és el que estableix la selecció lexicosemàntica respecte dels altres mots concrets amb què es combina —que es convé a denominar col·locatiu (Hausmann, 1979, 1998; Mel'čuk, 1982, 1998, 2006). Per no allargar l'exposició, aquí ens limitem a assenyalar que, com a regla general, en el cas de les col·locacions en què intervé un substantiu, aquest és la base: el nom és l'element cognitivament més prominent i és el que escull un determinat verb per expressar un procés determinat o bé un determinat adjectiu que el modifiqui semànticament.

d) Restricció combinatòria. Segons aquest tret, estretament vinculat amb l'anterior, les col·locacions són combinacions que són fruit de la selecció lèxica que un mot exerceix respecte d'un altre per expressar un determinat sentit. Cal emfatitzar que es tracta d'una selecció restrictiva, amb un important grau d'imprevisibilitat: és a dir, la base tria unes unitats lèxiques concretes per combinar-s'hi, i no unes altres, encara que aquestes també es demostrin igualment vàlides per expressar el mateix sentit en combinació amb altres bases (Alonso, 1994-1995, 2002, 2004; Mel'čuk, 1982, 1998, 2006).

e) *Composicionalitat semàntica*. El significat de la seqüència col·locacional és compost a partir dels significats dels mots independents que en formen part (Ginebra, 2003; Alonso, 1994-1995, 2002, 2004). Aquest és el principal tret que distingeix aquestes seqüències d'altres unitats fraseològiques com les locucions, com a unitats de referencialitat semàntica única i amb un sentit figurat unitari.

f) *Autonomia semàntica de la base*. En relació amb la restricció combinatòria, en aquest tipus de seqüències el que és constant és que la base de la col·locació és el nucli semàntic i manté sempre el mateix significat que té quan apareix en combinacions lliures; és a dir, és semànticament autònoma (Hausmann, 1979, 1998; Koike, 2001; Corpas, 1996, 2001a-b). En canvi, el col·locatiu, seleccionat sempre en funció de la base, no és lliure, sinó que en depèn semànticament i pot veure's sotmès a modificacions semàntiques diverses. En aquest sentit, prenent com a exemple les col·locacions amb un col·locatiu verbal, comprovem que sovint es produeix una pèrdua d'identitat semàntica del verb, que es buida de significat lèxic i, en el text, la forma verbal bàsicament es limita a aportar les propietats de temps, aspecte, mode, persona, nombre i conjugació; és el cas de les col·locacions amb un verb de suport o lleuger (verbigràcia: *fer una passejada, donar un consell*).² En altres casos, el col·locatiu, en combinació amb la base, perd el significat primari i és forçat a adoptar un sentit metaforitzat, estrictament dependent de la base (a tall d'exemple: *aixecar una sospita, sembrar el dubte*).

La definició anterior, inicialment formulada per a les col·locacions en la llengua general, pensem que és perfectament extrapolable a les col·locacions que es poden trobar en textos especialitzats. En aquest sentit, com s'ha dit, un dels objectius amb què plantejarem aquest article és fer una primera exploració en corpus especialitzats per constatar l'aplicabilitat del concepte de col·locació en el context del discurs especialitzat.

2 Les col·locacions lèxiques i la fraseologia especialitzada

Abans que res, advertim que en aquest breu apartat no ens proposem fer un repàs exhaustiu de la bibliografia sobre les col·locacions en relació amb els llenguatges d'especialitat, sinó tan sols recordar algunes idees clau per ubicar mínimament des d'un punt de vista teòric el contingut més aplicat d'aquest treball que desenvolupem en els apartats següents.

Així doncs, cal dir que assumim com a marc teòric, quant a la terminologia, la teoria comunicativa de la terminologia (Cabré, 1999). Amb referència a aquesta teoria, ens sembla particularment d'interès destacar que concep el lèxic especialitzat com a component lèxic de la llengua, és a dir, no com un sistema independent i totalment diferenciat. D'aquesta manera, queda plenament justificada l'aplicació d'un mateix

concepte de col·locació per a la recerca en textos tant generals com especialitzats.

La teoria comunicativa de la terminologia s'interessa per descriure lingüísticament el discurs especialitzat i la manera com s'utilitza la llengua per a la transmissió d'informació especialitzada. Segons això, s'ocupa de totes les unitats de significació especialitzada presents en el discurs, entre les quals s'inclouen no tan sols mots sinó també seqüències sintagmàtiques, tant sintagmes lexicalitzats com sintagmes fraseològics (Cabré, Estopà i Lorente, 1998). Dins el grup format per aquests darrers s'ubicarien les col·locacions lèxiques, com a seqüències sintagmàtiques restrictives, estables, però no lexicalitzades, que poden pertànyer a la llengua general o bé ser pròpies d'un àmbit especialitzat determinat.

En el marc d'aquest treball, ens centrarem, doncs, en els sintagmes fraseològics presents en textos especialitzats. Segons l'anomenada *hipòtesi del caràcter relacional del nucli* (Lorente, Bevilacqua i Estopà, 2002), mentre que els sintagmes nominals tendeixen a esdevenir lexicalitzats, els sintagmes que tenen com a nucli un mot d'una altra categoria gramatical —verb, adverb, adjectiu, preposició— no solen lexicalitzar-se, sinó que són bons candidats a ser sintagmes fraseològics. Hi afegim que, per tant, aquest darrer tipus de sintagmes són també els millors candidats a constituir col·locacions lèxiques. Convé fer l'incís que, tanmateix, no es pot caure en la simplificació d'identificar automàticament la col·locació amb el sintagma, ja que els mots que funcionen com a base i com a col·locatiu d'una mateixa col·locació no cal que formin part d'un mateix sintagma ni tan sols d'una mateixa clàusula, mentre es mantingui el vincle lexicosemàntic estable entre ambdós.³

3 Algunes dades sobre l'extracció de col·locacions en textos especialitzats

Per a aquesta breu experimentació, hem establert com a objecte d'estudi un tipus determinat de col·locacions lèxiques. En concret, tenint en compte la hipòtesi del caràcter relacional del nucli a què ja ens hem referit, ens ha interessat fixar l'atenció en la cerca de candidats a col·locacions que compleixen un determinat criteri morfosintàctic: estan formades per la combinació d'un verb i d'un complement nominal, que, sintàcticament, fa la funció d'objecte directe dins el sintagma del nucli verbal. En aquest tipus de col·locacions, el nom constituirà la base, que exerceix una selecció lèxica restrictiva orientada cap al verb.

A més, hem plantejat aquesta recerca de manera que serveixi per comprovar la presència de col·locacions amb aquesta estructura *verb-nom* en textos especialitzats de diversos àmbits temàtics. Segons això, s'ha fet una extracció de candidats a col·locacions del Corpus Tècnic de l'IULA, que està integrat per subcorpus de

diverses temàtiques, i s'han utilitzat els de dret, economia, informàtica, medi ambient i medicina.

Més en concret, hem centrat la recerca en les combinacions sintagmàtiques en què participen certes unitats lèxiques potencialment polisèmiques, susceptibles de ser usades en textos de diversos àmbits temàtics per transmetre coneixement especialitzat, en els quals previsiblement actualitzaran significats diferents. És el cas dels noms *codi*, *demanda*, *tractament* i *virus*. La hipòtesi inicial és que aquest plantejament pot oferir resultats d'interès, ja que ha de permetre comprovar si hi ha diferències en la manera com una mateixa unitat lèxica/terminològica intervé en combinacions distintes segons el significat amb què s'actualitza en el discurs. És a dir, aquesta recerca empírica pot servir per oferir algunes dades que permetin corroborar que la semàntica de la base nominal col·locacional influeix en la selecció lexicosemàntica restrictiva que exerceix respecte del col·locatiu verbal. Al cap i a la fi, com s'ha vist en l'apartat dedicat a definir les col·locacions, un dels aspectes clau a l'hora de caracteritzar aquestes seqüències és la forta dependència semàntica del col·locatiu respecte de la base, la qual determina quina és la unitat lèxica que la complementarà semànticament per expressar un significat determinat.

Per tal de valorar els significats que potencialment adoptaran aquests quatre mots en textos de temàtica especialitzada diferent, hem tingut en compte la informació que contenen diversos diccionaris especialitzats, així com les distintes accepcions i les marques temàtiques presents en el diccionari de llengua general normatiu, el DIEC2. Segons les dades obtingudes d'aquestes fonts, en la taula 1 marquem els àmbits temàtics en què cadascun dels lemes previsiblement pot adquirir valor terminològic, en ser utilitzat per a la transmissió de coneixement especialitzat. A part, s'ha de tenir en compte que aquests noms també és possible que es trobin emprats en el discurs sense actualitzar un significat especialitzat, sinó que simplement

s'utilitzin amb un significat propi de la llengua general. En aquest cas, podrien formar part de col·locacions no especialitzades, que també ens proposem recollir, encara que és important distingir-les de les especialitzades.

En la taula 2 oferim algunes dades quantitatives bàsiques: en la primera fila indiquem el nombre de mots del corpus explotat, que és constituït pels subcorpus esmentats, en llengua catalana; en les següents, el nombre d'ocurrències que hi té cadascun dels lemes seleccionats.

En cadascun dels subcorpus s'han establert criteris morfològics com a filtre per tal d'obtenir les combinacions en què intervenen aquests lemes nominals precedits d'un verb, amb una distància entre ambdós elements d'entre zero i quatre formes. Amb aquestes cerques es pretén localitzar en el corpus els sintagmes de nucli verbal en què un dels quatre noms esmentats fa la funció d'objecte directe. Sembla evident que, amb aquestes cerques, no es detectaran totes les possibles col·locacions presents en el corpus amb aquesta estructura. Al contrari, és previsible que hi hagi casos de silenci causats perquè la distància col·locacional sigui superior a l'establerta en els filtres de cerca. Així mateix, deixarem fora dels resultats col·locacions en què el nom base no està inserit dins el mateix sintagma verbal de què és nucli el verb col·locatiu, tot i el fort vincle col·locacional que es manté entre ambdós elements lèxics.⁴ Tanmateix, per als propòsits d'aquesta breu investigació hem considerat suficients les dades obtingudes amb aquesta metodologia.

	Dret	Economia	Informàtica	Medi ambient	Medicina	Total
Subcorpus (nombre de mots)	1.684.096	1.776.972	655.480	1.506.335	2.625.392	8.248.275
<i>codi</i>	809	30	23	66	378	1.306
<i>demanda</i>	791	1.584	2	476	166	3.019
<i>tractament</i>	172	169	39	809	2.000	3.189
<i>virus</i>	0	5	0	18	768	791

TAULA 2. Nombre de mots en els subcorpus i nombre d'ocurrències de cada lema

En la taula 3 resumim les dades numèriques relatives a la llista completa de totes les combinacions verb-nom diferents obtingudes com a resultat d'aquestes consultes, segons cada un dels lemes i per subcorpus. Si comparem les dades de la taula 3 amb les de la taula 1, d'entrada criden l'atenció dues coses. D'una banda, en la taula 3 els resultats mostren que alguns dels lemes presenten combinacions dins d'àmbits temàtics en què, previsiblement, no serviran per transmetre coneixement propi d'aquest

En la taula 3 resumim les dades numèriques relatives a la llista completa de totes les combinacions verb-nom diferents obtingudes com a resultat d'aquestes consultes, segons cada un dels lemes i per subcorpus. Si comparem les dades de la taula 3 amb les de la taula 1, d'entrada criden l'atenció dues coses. D'una banda, en la taula 3 els resultats mostren que alguns dels lemes presenten combinacions dins d'àmbits temàtics en què, previsiblement, no serviran per transmetre coneixement propi d'aquest

	Dret	Economia	Informàtica	Medi ambient	Medicina
<i>codi</i>	✓	—	✓	✓	✓
<i>demanda</i>	✓	✓	—	✓	—
<i>tractament</i>	—	—	✓	✓	✓
<i>virus</i>	—	—	✓	—	✓

TAULA 1. Lemes i àmbits temàtics en què poden servir per transmetre coneixement especialitzat

àmbit especialitzat —segons les dades de la taula 1. En aquests casos, hem constatat que les col·locacions que hi trobem són pròpies de la llengua general, no especialitzades, o bé que el nom hi apareix actualitzat amb un significat especialitzat propi d'un altre àmbit temàtic. De l'altra, és remarcable el cas de *virus*, que no ofereix cap dada combinatòria en l'àmbit de la informàtica —encara que a priori era una unitat lèxica que sí que podia adquirir valor terminològic en aquest àmbit.

	Dret	Economia	Informàtica	Medi ambient	Medicina	
codi	198	4	8	27	275	512
demanda	640	667	0	256	113	1.676
tractament	97	109	17	332	1.818	2.373
virus	0	4	0	6	350	360
					Total	4.921

TAULA 3. Nombre de combinacions verb-nom diferents per a cada lema, segons subcorpus

A partir d'aquests resultats i mitjançant la consulta de les concordances extretes del corpus, s'ha fet una tasca manual de selecció d'aquelles combinacions en què el nom funciona, efectivament, com a objecte directe del verb almenys en un dels contextos. Com a resultat d'aquest filtratge, el nombre de combinacions verb-nom candidates a col·locacions s'ha reduït considerablement per a tots els lemes i àmbits temàtics, tal com es mostra en la taula 4.

	Dret	Economia	Informàtica	Medi ambient	Medicina	
codi	12	1	1	5	31	50
demanda	41	73	0	41	29	184
tractament	19	29	6	42	129	225
virus	0	1	0	1	28	30
					Total	489

TAULA 4. Nombre de combinacions verb-nom (objecte directe) diferents per a cada lema, segons subcorpus

Per acabar, a partir de la llista de candidats hem seleccionat aquelles seqüències que identifiquem com a col·locacions, d'acord amb la definició formulada. Tenint en compte la polisèmia potencial dels mots base, hem anat associant aquestes combinacions amb els diferents significats que la base actualitza en el discurs, ja siguin especialitzats ja siguin propis de la llengua general.

De fet, la definició exposada abans constitueix un punt de partida vàlid per a la recerca de col·locacions, ja que les característiques definitòries assenyalades serveixen per descriure tot un conjunt de combinacions lèxiques que coincideixen a presentar aquests trets,

alhora que permeten també descartar altres seqüències que no compleixen alguna o cap d'aquestes característiques. Tanmateix, en la tasca d'identificació i d'anàlisi de col·locacions en corpus s'evidencien els problemes a l'hora de convertir aquests trets en criteris inequívocs i vertaderament funcionals per distingir aquestes combinacions i diferenciar-les d'altres seqüències sintagmàtiques. En particular, reconeixem la dificultat a l'hora de valorar l'estabilitat i la restricció combinatòria orientada des de la base cap al col·locatiu, aspectes clau en la col·locació lèxica.

Com ja hem suggerit abans —i hem demostrat en altres llocs (Martínez Salom, 2012)—, les dades relatives a la freqüència de les combinacions no són suficients per valorar el caràcter més o menys estable d'una seqüència: és fàcil observar que no necessàriament les combinacions més freqüents són les col·locacionals i, en el mateix sentit, que entre les combinacions menys freqüents també hi descobrim col·locacions. Per això, per a aquest article hem prescindit d'aprofundir en l'anàlisi quantitativa de les dades i ens hem centrat a fer-ne una valoració de caràcter qualitatiu. En aquesta línia, en l'apartat següent recollim algunes reflexions sobre les col·locacions que hem localitzat en el corpus.

4 Alguns comentaris sobre les col·locacions en textos especialitzats

D'entrada, distingim dos grans grups de col·locacions entre les que hem localitzat en el corpus. D'una banda, hi ha les que anomenem col·locacions especialitzades, és a dir, que serveixen per a la transmissió de coneixement especialitzat i que es caracteritzen perquè la base nominal té el caràcter d'unitat termi-

nològica en el context del discurs especialitzat en què s'insereix. D'altra banda, hem trobat també col·locacions generals, en què la base nominal vertaderament no funciona com a unitat terminològica, sinó que s'actualitza en el text amb un sentit propi de la llengua general i no es transmet, doncs, coneixement especialitzat. Les columnes següents permeten comparar les combinacions assenyalades en el bloc d'exemples [1] —com a mostra il·lustrativa de les col·locacions especialitzades— amb les de [2] —com a col·locacions generals—, amb els mots *demanda* i *tractament* com a base.

- [1] a) «[...] si s'ha ##entaulat una demanda## sobre filiació, fins que sigui dictada sentència ferma.» (DRET, <do0084>)
- b) «[...] la pressió de les autoritats comunitàries per instal·lar nous centres d'inspecció tècnica de vehicles que puguin ##absorbir una demanda## xifrada, segons la Comissió de la Comunitat Europea, en 30.000 vehicles usats per any.» (ECONOMIA, <e00040>)
- c) «[...] el sulfur d'hidrogen expulsat pels volcans era temporalment insuficient per ##cobrir la demanda## d'hidrogen per part dels organismes fotosintètics.» (MEDI AMBIENT, <a00067>)
- d) «Davant d'aquest possible pronòstic fóra convenient, abans d'##instituir un tractament##, de demanar un examen bacteriològic i virològic del fluid lacrimal [...].» (MEDICINA, <mo0056>)
- e) «A les poblacions amb càrrega contaminant entre 2.000 h.-e i 10.000 h.-e que aboquin a la costa se'ls ##ha d'aplicar un tractament## de depuració "adequat" [...].» (MEDI AMBIENT, <a00037>)
- [2] a) «El programa continua en la línia de consolidar el que s'ha aconseguit fins ara, intentant millorar dia a dia la qualitat dels serveis realitzats i dur a terme aquelles actuacions necessàries per a ##satisfer les demandes## detectades al llarg de l'avaluació i seguiment continu del programa [...].» (MEDICINA, <mo0157>)
- b) «En general només es pot ##donar tractament## adequat als problemes que van sorgint» (MEDICINA, <mo0605>).
- c) «De fet, al llarg d'aquest document es ##fa un tractament## diferenciat de les distintes problemàtiques agrupades per zones de característiques similars.» (ECONOMIA, <e00120>)

Respecte a les col·locacions especialitzades, primer de tot volem posar l'atenció en el fet que, en general, hi ha diferències destacables entre les col·locacions assignades a cada àmbit temàtic. Dit d'una altra manera: es demostra, així, que la semàntica del mot/terme que funciona com a base col·locacional condiciona el col·locatiu que selecciona de manera restrictiva, de tal manera que aquest verb col·locatiu és diferent segons les característiques semàntiques de la base. A tall d'exemple: en els fragments anteriors s'ha pogut comprovar que en el camp especialitzat de la medicina el mot *tractament* selecciona com a col·locatiu *instituir*—i el subcorpus d'aquest àmbit mostra també com a alternatives els verbs *administrar*, *instaurar* o *prescriure*—; en canvi, segons el subcorpus de medi ambient, cap d'aquests verbs no pot ser utilitzat per expressar que és posat en pràctica un *tractament* de tipus mediambiental, com a concepte especialitzat propi d'aquest àmbit.

A més, és rellevant adonar-se dels diferents tipus de col·locatius verbals que participen en les col·locacions seleccionades. En aquest sentit, distingim diversos grups de verbs.

Primerament, en el cas dels noms deverbals *tractament* i *demanda*, aquests es poden combinar amb una sèrie de verbs *de suport*, pràcticament buits de significat lèxic, com ara *fer*, *efectuar*, *realitzar* i *donar* o, en construccions converses, *rebre*. En el cas d'aquests verbs seleccionats per les bases nominals, els trobem en col·locacions tant generals com especialitzades i, dins aquestes darreres, en diversos àmbits temàtics. És a dir, es tracta de col·locatius verbals compartits per camps especialitzats diferents, de tal manera que, en aquest cas, desapareixen les diferències que inici-

alment hem assenyalat com a pauta general. De fet, les estructures amb verbs de suport no són pròpies dels discursos especialitzats, sinó que, al contrari, la llengua general n'és l'hàbitat per excel·lència. En 2.b i 2.c, ja s'han vist exemples de com les combinacions *donar un tractament* i *fer un tractament* constitueixen col·locacions generals. Ara bé, aquest mateix tipus de verbs també serveix per formar col·locacions especialitzades, com demostren els exemples de [3].

- [3] a) «Cadascú ##efectuaria una demanda## i també una oferta doble; cadascú podria comprar el doble, perquè tothom tindria el doble per a oferir a canvi.» (ECONOMIA, <e00052>)
- b) «La tecnologia informàtica va aportar, en aquest escenari, una novetat fonamental: la possibilitat de ##realitzar un tractament## programat de la Informació.» (INFORMÀTICA, <i00101>)
- c) «Així, doncs, si existeix una infecció caldrà ##realitzar un tractament## amb antibiòtics [...].» (MEDICINA, <mo0050>)
- d) «Arribats en aquest punt, i a fi d'evitar l'impacte ambiental que produeix una aigua residual, cal ##efectuar un tractament## adequat mitjançant el qual se la pugui reciclar.» (MEDI AMBIENT, <a00036>)
- e) «L'ocurrència d'una única crisi no permet el diagnòstic d'epilèpsia, tot i [que] en certs casos es pot considerar ##donar un tractament## mantingut després d'una única crisi.» (MEDICINA, <mo0166>)
- f) «La persona que té una infecció d'orina d'aquest tipus ha de ##rebre el tractament## antibiòtic adequat per evitar que la infecció lesioni el ronyó [...].» (MEDICINA, <mo0008>)

Segonament, trobem col·locacions en què el nom es combina amb verbs que aquí anomenem *terminològics*.⁵ Són unitats verbals d'ús més limitat, que en el discurs serveixen per a la transmissió de coneixement especialitzat i que no són pròpies de la llengua general —en la qual no són presents si no és mantenint el valor terminològic que hi és inherent. Ens referim a col·locatius verbals com els que trobem en textos com els de [4].

- [4] a) «El preàmbul de la Llei 40/1991, de 30 de desembre, del Parlament de Catalunya, que ##promulga el Codi## de successions per causa de mort al Dret civil de Catalunya [...]» (DRET, <do0273>)
- b) «En qualsevol moment del procediment, la Comissió pot decidir de ##sobresure una demanda## [...]» (DRET, <do0149>)
- c) «A través de la vacuna s'##inoculen virus## de la rubèola vius, bé que atenuats, és a dir, incapaços de provocar la malaltia.» (MEDICINA, <mo0048>)

En casos com aquests, la direccionalitat de la tria lèxica restrictiva que exerceix la base nominal respecte del verb es manté, però pren una especial rellevància la selecció de sentit contrari que el verb, com a predicat, exerceix respecte de l'argument nominal que n'és l'objecte directe. Això és ben visible en la descripció terminogràfica o lexicogràfica que es fa d'aquestes unitats en obres que, en les definicions, incorporen el marcatge d'*elements extrínsecs* (Rafel, 1989), amb informació sobre restriccions semàntiques. En trobem exemples en alguns articles del DIEC2, com els que reproduïm en la taula 5 (amb els extrínsecs entre parèntesis).

Entrada lèxica	Accepció especialitzada i definició
promulgar	1 v. tr. [LC] [DR] Publicar amb les degudes formalitats (una llei, un edicte).
inocular	2 v. tr. [BI] Implantar (microbis o altre material sèptic) en un medi de cultiu.

TAULA 5. Restriccions imposades pel verb segons la informació continguda en el DIEC2

En altres paraules: una unitat com *virus* podem dir que selecciona restrictivament un verb com *inocular* per expressar 'implantació', però és igualment cabdal que els trets sintactico-semàntics inherents a aquest verb restringeixen els elements nominals que poden ajuntar-s'hi com a argument intern, que queden limitats a la classe lèxica dels noms que expressen 'agent sèptic'. Com s'ha dit, el tret preponderant en les col·locacions és la jerarquia semàntica que dona la restricció orientada des de la base cap al col·locatiu, encara que aquesta restricció combinatòria de sentit contrari, des del predicat cap a l'argument, es manté també en les combinacions col·locacionals i és especialment palesa en les col·locacions en què intervé un verb *terminològic*. En qualsevol cas, entenem que es tracta de combinacions

estables en el discurs especialitzat, amb característiques que s'adiuen amb les col·locacionals.

Tercerament, en relació amb el col·locatiu verbal, detectem un altre tipus de col·locacions que, a parer nostre, són les més prototípiques: es tracta de combinacions en què s'estableix una relació de dependència semàntica restrictiva del col·locatiu respecte de la base que es manifesta en el fet que el col·locatiu, verb polisèmic, s'actualitza en el discurs amb un significat que no és el primari o el més general, sinó que, en concórrer amb la base, n'adopta un de més específic i restringit —que sovint es pot entendre com una extensió de caràcter metafòric. Com a exemples extrets del corpus, podem esmentar les combinacions de [5]. El col·locatiu és un verb que pot ser utilitzat també en la llengua general, però que en el discurs especialitzat —i per a un especialista— manifesta un significat molt més específic, amb valor terminològic, determinat per la base amb què es combina. N'és una mostra indicativa el fet que en diccionaris de llengua general, no especialitzats, no es trobi recollida cap accepció en aquest sentit terminològic o, que si hi és, normalment no sigui la primera dins l'article lexicogràfic.

- [5] a) «Malgrat això, l'Exposició de motius de la llei que ##aprova el Codi## de successions, manifesta la interpretació [...]» (DRET, <do0011>)
- b) «L'augment continuat de la despesa pública va ##estimular la demanda## efectiva [...]» (ECONOMIA, <eo0065>)
- c) «Abans d'##instaurar un tractament##, tot cas de tuberculosi serà classificat en alguns dels grups següents [...]» (MEDICINA, <mo0173>)
- d) «El 1927 se n'##aïllà el virus## i, malgrat que l'any 1934 aparegué una vacuna efectiva que en reduí la importància, avui dia segueix provocant epidèmies [...]» (MEDICINA, <mo0282>)

Un altre aspecte remarcable amb referència als verbs col·locatius és la variació quant al registre que fan evident en els textos. En aquest sentit, considerem parells de combinacions com els de [6] i [7].

Ambdós verbs de cada parell són (quasi) sinònims en combinació amb la base, però és evident que comporten una diferència important pel que fa al registre: més formal i propi del discurs especialitzat / més informal i propi de la llengua general. De fet, entenem que els verbs col·locatius de [6] —que són verbs terminològics o bé verbs que adopten un significat específic al costat de la base— constitueixen, juntament amb la base, una col·locació prototípica, amb un alt grau d'estabilitat en el discurs especialitzat. Com s'ha dit, l'estabilitat característica de les col·locacions es relaciona amb la preferència en la tria lingüística que exerceix el parlant —l'especialista, en aquests casos—, que creiem que es decantaria per la primera opció a l'hora d'expressar un mateix significat especialitzat; es tracta d'una hipòtesi pendent de

- [6] a) «Potser això expliqui que tant la Constitució de 1869, art. 91.3, com la Constitució de 1876, art. 75.1, tornessin al criteri de la inicial de 1812; és a dir, ##promulgar uns codis## per a tota [sic] Espanya.» (DRET, <do0095>)
- b) «[...] el demandant quan acudeix al jutge per ##interposar la demanda## [...]» (DRET, <do0098>)
- c) «[...] El Jutjat de Primera Instància núm. 3 de Terrassa va dictar sentència el dia 21 de gener de 1989, que ##desestimava la demanda##.» (DRET, <do0245>)
- d) «[...] independentment de les repercussions epidemiològiques, sempre s'ha d'##administrar un tractament##.» (MEDICINA, <mo0026>)
- [7] a) «Quatre anys després del Codi de comerç es ##publica el Codi## civil [...]» (DRET, <do0024>)
- b) «[...] l'empresa PGS ##va posar una demanda## a Mycogen i Ciba-Geigy per infringir suposadament els seus drets [...]» (MEDI AMBIENT, <a00071>)
- c) «[...] desestima l'apel·lació i confirma la Sentència de la 1a Instància que havia ##rebutjat la demanda##.» (DRET, <do0303>)
- d) «Un cop ##fet el tractament## quirúrgic, acabada la radioteràpia [...]» (MEDICINA, <mo0164>)

validar. En canvi, en el cas dels col·locatius de [7] —ja siguin verbs de suport ja siguin verbs amb cert significat específic en el discurs— l'estabilitat, vinculada amb la preferència, és molt menor i, en aquest sentit, podríem dir que es tracta de col·locacions menys prototípiques.

Aquesta qüestió sembla especialment interessant en relació amb la representació lexicogràfica/terminogràfica de les col·locacions. Així, encara que aquest és un tema que requereix un estudi més aprofundit, volem destacar dues idees cabdals. En primer lloc, pensem que en els diccionaris és indispensable donar informació sobre les combinacions lèxiques restrictives, en resposta a les necessitats de l'usuari i com a part de la descripció del mot. En segon lloc, depenent de les característiques concretes de cada obra lexicogràfica/terminogràfica caldrà fixar uns criteris sobre quines col·locacions s'hi representaran. En el cas d'un diccionari de llengua general, pensem que seria útil per a l'usuari que s'hi donés compte d'una àmplia diversitat de col·locacions, representatives, per exemple, de diversos registres lingüístics. Respecte a la precisió lingüística, seria indispensable, doncs, recollir col·locacions com *interposar una demanda* o *administrar un tractament*, però també seria d'utilitat informar d'altres variants menys precises i menys especialitzades. Ara bé, a parer nostre, és indispensable utilitzar marques adequades per advertir l'usuari de les diferències pragmàtiques relacionades amb aquesta variació i amb la tria d'una opció lingüística o una altra.

5 Conclusió

En aquest article hem comprovat que el concepte de *col·locació*, tal com l'entendem, és perfectament aplicable a la descripció i l'anàlisi del discurs especialitzat, en

el marc de la teoria comunicativa de la terminologia. Concretament, l'experimentació amb corpus ens ha servit per obtenir unes primeres dades sobre la presència de col·locacions, tant especialitzades com generals —segons el contingut semàntic que aporta la base nominal, especialitzat o no—, en textos pertanyents a diferents àmbits temàtics.

El procés d'extracció de col·locacions ens ha confirmat la necessitat de seguir treballant en la fixació de criteris identificatius d'aquest tipus de seqüències i, en particular, de millorar, en la recerca futura, els mètodes per valorar l'estabilitat i la restricció combinatòria orientada des de la base cap al col·locatiu, com a aspectes clau. En aquest sentit, creiem de gran interès per a la recerca la teoria del *prototipus* (Rosch, 1978; Kleiber, 1990): en síntesi, estableix les bases teòriques per justificar l'existència de distints graus de *col·locacionalitat* i per explicar, així, per què es pot considerar que certes combinacions lèxiques constitueixen membres prototípics de la categoria de les col·locacions, enfront d'altres seqüències que presenten els trets col·locacionals en un grau inferior i que caldria entendre com a membres perifèrics de la mateixa categoria. Així mateix, en relació amb això, una de les hipòtesis que ens proposem validar en el futur —i que ja hem apuntat abans— té a veure amb la importància de les normes d'ús d'una llengua, que determinen la tria lèxica que fa el parlant —l'especialista, en el cas del discurs especialitzat— per construir seqüències col·locacionals, com a preferents enfront d'altres combinacions igualment gramaticals.

En qualsevol cas, el coneixement de les col·locacions —i, més en general, de la fraseologia especialitzada— forma part de la competència lingüística de l'especialista en una determinada matèria. Precisament n'és una mostra la inclusió de combinacions lèxiques restrictives en els textos especialitzats, que s'ha comprovat amb aquesta breu experimentació. Conseqüentment,

és indispensable descriure aquestes combinacions i donar-ne compte en obres lexicogràfiques/terminogràfiques, a fi de posar a l'abast de l'usuari d'aquestes obres aquesta informació —cabdal per assegurar un ús adequat de les unitats lèxiques en context. Manca estu-

diar més a fons la representació de les col·locacions en diccionaris, però es revelen com a essencials aspectes com és el tractament de la combinatòria lèxica en relació amb la polisèmia del mot i en relació amb la variació de registre. ✿

Bibliografia

- ALMELA, Moisés (2002). «Convergencias de las descripciones de la colocación en la lingüística actual». *Revista de Investigación Lingüística*, vol. 5, núm. 1, p. 31-62.
- ALONSO, Margarita (1994-1995). «Hacia una definición del concepto de colocación: de J. R. Firth a I. Mel'čuk». *Revista de Lexicografía*, núm. 1, p. 9-28.
- ALONSO, Margarita (2002). «Colocaciones y contorno de la definición lexicográfica». *Lingüística Española Actual*, vol. 24, núm. 1, p. 63-96.
- ALONSO, Margarita (2004). *Las construcciones con verbo de apoyo*. Madrid: Visor.
- CABRÉ, M. Teresa (1999). *La terminología: Representación y comunicación: Una teoría de base comunicativa y otros artículos*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- CABRÉ, M. Teresa; ESTOPÀ, Rosa; LORENTE, Mercè (1998). «Terminología y fraseología». A: *Actas del V Simposio Iberoamericano de Terminología: Terminología, Ciencia y Tecnología: Ciudad de México, del 3 al 8 de noviembre de 1996*. Mèxic: Colegio de México: Unión Latina, p. 67-81.
- CASTELL, Andreu (2011). «El tractament de les construccions amb verb suport en els diccionaris monolingües i bilingües de l'alemany i el català». *Zeitschrift für Katalanistik*, vol. 24, p. 73-88.
- CORPAS, Gloria (1996). *Manual de fraseología española*. Madrid: Gredos.
- CORPAS, Gloria (2001a). «Apuntes para el estudio de la colocación». *Lingüística Española Actual*, vol. 23, núm. 1, p. 41-56.
- CORPAS, Gloria (2001b). «En torno al concepto de colocación». *Euskera*, 46, 1, p. 89-120.
- GINEBRA, Jordi (2003). «Fraseología, concurrències lèxiques i llengua estàndard». A: PRADILLA, Miquel Àngel (ed.). *Identitat lingüística i estandarització*. Valls: Cossetània, p. 7-56.
- GINEBRA, Jordi (2005). «Fraseología i concurrències en l'escola de lingüística de corpus de Birmingham». *Randa*, núm. 55, p. 169-179.
- GINEBRA, Jordi; NAVARRO, Pere (en premsa). «Concurrències lèxiques en català i en espanyol: uns quants contrastos». A: *Actes del Setzè Col·loqui de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Salamanca, juliol de 2012)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- HAUSMANN, Franz Josef (1979). «Un dictionnaire des collocations est-il possible?». *Travaux de linguistique et de littérature*, núm. 17, p. 187-195.
- HAUSMANN, Franz Josef (1998). «O diccionario de colocacións. Criterios de organización». A: FERRO RUIBAL, Xesús (coord.). *Actas do I Coloquio Galego de Fraseoloxía*. Santiago: Xunta de Galicia. Centro Ramón Piñeiro para la Investigación en Humanidades, p. 63-81.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007). *Diccionari de la llengua catalana [en línia]*. 2a ed. Barcelona: Enciclopèdia Catalana: Edicions 62. <<http://dlc.iec.cat/>>. [DIEC2]
- KLEIBER, Georges (1990). *La semántica de los prototipos: Categoría y sentido léxico*. Madrid: Visor.
- KOIKE, Kazumi (2001). *Colocaciones léxicas en el español actual: estudio formal y léxico-semántico*. Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá.
- LORENTE, Mercè (2002). «Verbos y discurso especializado». *Estudios de Lingüística del Español*, núm. 16. També disponible en línia a: <<http://elies.rediris.es/elies16/Lorente.html>> [Consulta: 30 desembre 2013].
- LORENTE, Mercè (2006-2007). «Colocaciones con verbos de soporte en el discurso especializado». *Filología*, núm. 38-39, p. 99-137.
- LORENTE, Mercè (2007). «Les unitats lèxiques verbals dels textos especialitzats. Redefinició d'una proposta de classificació». A: LORENTE, Mercè; ESTOPÀ, Rosa; FREIXA, Judit; MARTÍ, Jaume; TEBÉ, Carles (ed.). *Estudis de lingüística i de lingüística aplicada en honor de M. Teresa Cabré Castellví. Volum 2: De deixebles*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. Institut Universitari de Lingüística Aplicada, p. 365-380.

- LORENTE, Mercè (2009). «Verbos y fraseología en los discursos de especialidad». A: CASAS GÓMEZ, Miguel; MÁRQUEZ FERNÁNDEZ, Raúl (coord.). XI Jornadas de Lingüística: Homenaje al profesor José Luis Guijarro Morales: Cádiz, 22 y 23 de abril de 2008. Cadis: Universidad de Cádiz, p. 55-84.
- LORENTE, Mercè; BEVILACQUA, Cleci; ESTOPÀ, Rosa (2002). «El análisis de la fraseología especializada mediante elementos de la lingüística actual». A: Terminología, desenvolvimento e identidade nacional: VI Simpósio Ibero-Americano de Terminologia (Cidade de Havana, Cuba, 16-19 de novembro de 1998). Lisboa: Instituto de Linguística Teórica e Computacional: Colibri, p. 647-666.
- MALLAFRÈ, Joaquim (1992a). «Avinença». *Diari de Barcelona* (7 febrer). [Reproduït a: MALLAFRÈ, Joaquim (1994). *De bona llengua, de bon humor*. Barcelona: Columna, p. 67-69.]
- MALLAFRÈ, Joaquim (1992b). «Més mots ben (mal) avinguts». *Diari de Barcelona* (21 febrer). [Reproduït a: MALLAFRÈ, Joaquim (1994). *De bona llengua, de bon humor*. Barcelona: Columna, p. 70-72.]
- MARTÍNEZ SALOM, M. Àngels (2012). «Combinacions lèxiques restringides: de les “col·locacions” a les “classes lèxiques”». Primeres exploracions en llengua catalana». Treball de recerca inèdit. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.
- MEL'ČUK, Igor (1982). «Lexical functions in lexicographic description». A: *Proceedings of the Eighth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. Berkeley: University of California, p. 427-444.
- MEL'ČUK, Igor (1998). «Collocations and lexical functions». A: COWIE, Anthony Paul (ed.). *Phraseology: Theory, analysis and applications*. Oxford: Oxford University Press, p. 23-54.
- MEL'ČUK, Igor (2006). «Colocaciones en el diccionario». A: ALONSO RAMOS, Margarita (coord.). *Diccionarios y fraseología*. La Corunya: Universidade da Coruña, p. 11-44.
- RAFEL, Joaquim (1989). «Sobre la normalització dels diccionaris catalans: els elements intrínsecs i extrínsecs en les definicions lexicogràfiques». A: HOLTUS, Günter; LÜDI, Georges; METZELTIN, Michael (ed.). *La Corona d'Aragó i les llengües romàniques: Miscel·lània d'homenatge per a Germà Colon*. Tübingen: Gunter Narr, p. 441-452.
- ROSCH, Eleanor (1978). «Principles of categorization». A: ROSCH, Eleanor; LLOYD, Barbara (ed.). *Cognition and categorization*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum, p. 27-48.
- SINCLAIR, John (1966). «Beginning the study of lexis». A: BAZEL, Charles Ernest (ed.). *In memory of J. R. Firth*. Londres: Longman, p. 410-430.
- SINCLAIR, John (1991). *Corpus, concordance, collocation*. Oxford: Oxford University Press.
- SOLÀ, Joan (1999). «Avinences». *Avui* (1 juliol).
- SOLÀ, Joan (2002). «Els connectors i les concurrències». *Avui* (31 gener).

Notes

1. Fem notar que en aquest treball utilitzem el terme calcat de l'anglès: (*lexical*) *collocations*. En català, alguns autors entren altres denominacions per referir-se al mateix concepte, com és ara *concurrència* (Solà, 2002; Ginebra, 2003, 2005; Ginebra i Navarro, en premsa) o *avinença* (Mallafre, 1992a-b; Solà, 1999).
2. Hi ha una àmplia bibliografia sobre les construccions amb verbs de suport en relació amb el concepte de *col·locació*. Aquí ens limitem a esmentar, per al català, Ginebra (2003), Ginebra i Navarro (en premsa) i Castell (2011); quant al discurs especialitzat, Lorente (2006-2007).
3. Per exemplificar aquesta idea, considerem la col·locació *interposar una demanda* en un context com el següent, en què el verb col·locatiu forma part d'una clàusula subordinada de relatiu introduïda per un pronom que té com a antecedent la seva base: «La venedora va tenir sempre notícia de la demanda que s'havia interposat contra la compradora» (DRET, <do0245>). Advertim que, a partir d'aquest punt, tots els exemples que donem són extrets del Corpus Tècnic de l'IULA, consultat mitjançant l'eina de consulta BwanaNet (<http://bwananet.iula.upf.edu>) entre els mesos de març i juny del 2013; al final de cada exemple s'indica, entre parèntesis, el subcorpus temàtic en què s'insereix i, entre cometes angulars, el codi del document concret de què és extret.
4. En aquest sentit, vegeu l'exemple que hem avançat en la nota anterior.
5. Lorente (2002, 2007, 2009) utilitza la denominació *verbs fraseològics*, encara que amb aquest terme engloba també les construccions amb verbs de suport, que aquí considerem com un grup a part.